

บทที่ ๘

การอ่านบทประพันธ์ประเภทร้อย

คำประพันธ์ประเภทร้อยมีบทบัญญัติไม่ยุ่งยากเท่าคำประพันธ์ประเภทอื่น คือไม่มีข้อบังคับคำเอกคำโทเหมือนโคลง ไม่มีข้อบังคับคำครุคำลหุเหมือนฉันทลักษณ์ ไม่มีบังคับเสียงวรรณยุกต์ทำยวรรคและวิธีสัมผัสแบบกลอน อีกทั้ง กวีมักใช้ร้อยบรรจุเนื้อหามากกว่าความคิด การอ่านร้อยจึงดูเหมือนว่าจะง่าย แต่แท้จริงกลับต้องระมัดระวังเรื่องการแบ่งจังหวะ เนื่องจากไม่ได้บังคับเรื่องสัมผัส โดยเฉพาะร้อยยาวซึ่งไม่บังคับจำนวนคำแต่ละวรรค การอ่านจึงเป็นไปได้หลายรูปแบบขึ้นอยู่กับใจความและเสียงของคำแต่ละคำในวรรคนั้น ๆ

ร้อยที่นิยมนำมาอ่านได้แก่ ร้อยต้น ร้อยสุภาพ และร้อยยาว

จังหวะการอ่านร้อย

จังหวะหลัก – คำทำยวรรคแต่ละวรรค

จังหวะเสริม – คำรับสัมผัสในวรรคถัดมา

ร้อยส่วนใหญ่มีจำนวนคำวรรคละ ๕ คำ จะอ่านให้จบวรรคภายใน ๑ ช่วงลมหายใจ ยกเว้นร้อยยาวซึ่งแต่ละวรรคจะมีคำเกิน ๕ คำ จะอ่านคำทั้งหมดในวรรคภายใน ๑ ช่วงลมหายใจ โดยเว้นช่วงหายใจ (ลักหายใจ) ช่วงเน้นคำที่รับสัมผัสและไปทอดเสียงที่คำทำยวรรค หากคำในวรรคยาวเกินกว่าช่วงลมหายใจของผู้อ่าน ให้พิจารณาแบ่งจังหวะจากใจความ

ร้อยยาว

พ่อชาลีสรีสุริยวงศ์เยาวเรศ // เจ้าก็เกิดในมกุฎเกศ / กรุงสิวีราชภูรี //
โยพ่อไม่มองอาจ / ย่อมย่อท้อทึงพระบิดา // ให้พราหมณ์มันจ้วงจาบหยาบช้ำ //
เจ้าเห็นชอบอยู่แล้วหนา / พ่อสายใจ // เราก็เป็นขัดติยมไห / มหาสมมุติวงศ์วิเศษ
สุทธิกษัตริย์ // ไม่มีใครที่จะมาพ้อตัด / ตีเตียนเลย //

(ร้อยยาวมหาเวสสันดรชาดก กัณฑ์กุมาร, เจ้าพระยาพระคลัง (หน))

ร้อยสุภาพ

ข้าไหวถวายซีพิต // เมื่อข้าชิต / ข้าเชื้อ // เขื่อ / ดังฤาเหตุใด //
ธมิไว้ใจ / เท่าเฝ้า // สองแม่ ณ หัวเจ้า // มิได้เอ็นดู / เผื่อฤา //

(ลิลิตพระลอ)

ทำนองการอ่านร้อย

ร้อยแต่ละประเภทมีทำนองเหมือนกัน คือ อ่านด้วยเสียงระดับเดียวกัน และต้องทอดเสียงท้ายวรรคทุกวรรค เมื่ออ่านถึงคำรับสัมผัส ให้เน้นเสียงหรือทอดเสียง เมื่อพบคำที่มีเสียงสูงท้ายวรรคนิยมอ่านขึ้นเสียง หากเป็นร้อยสุภาพ ช่วงที่จบด้วยโคลงสองสุภาพ จะอ่านช้าลงกว่าเดิมและทอดเสียงต่อเนื่องไปจนจบ

การอ่านคำภาษาบาลีในร้อยยาวใช้หลักการอ่านคำภาษาบาลี คืออ่านเรียงพยางค์ เครื่องหมายพินทุ (.) ได้พยัญชนะตัวใด ตัวนั้นเป็นตัวควบกล้ำหรือเป็นตัวสะกด เครื่องหมายนิคหิต (°) บนตัวพยัญชนะตัวใด ตัวนั้นอ่านเหมือนมีตัว ง หรือ ม สะกด

ตัวอย่าง สุนติกั อ่านว่า สัน-ติ-กั

บทประพันธ์สำหรับฝึกอ่านเป็นทำนอง

ร้อยยาว

“พระคุณเอย ข้าพระสมภารนี้เป็นคนจนทุพพลภาพสุดเข็ญ จะหาเข้าได้กิน เย็นก็ทั้งยาก ครั้งนี้อุตสำหรับายบากบุกป่าฝ่าพงพนัสแสนกันดาร หวังจะรับพระราชทานพระชาติกันหาไปเป็นทาสาทาสหาสิ ขอพระองค์จงทรงยกยอดปิยบุตร ทานบารมีให้แก่ชชีนี้เถิด”

(มหาเวสสันดรชาดก กัณฑ์กุมาร, เจ้าพระยาพระคลัง (หน))

ร้อยสุภาพ

“จำเรต่วนจุ่มโถม โหมหักเอาแต่แรก ดีให้แตกย่นย่อย
ค้อยเบาแรงเบามือ เร็วเร่งฮือเข้าห้อม ล้อมกรุงเทพทวารดี
ชิงเอาฉัตรดัดเข็ญ เห็นได้เวียงโดยสะดวก แล้วธสังพวกขุนพล
เทียบพหลทุกทัพ สรรพแต่สามยามเสร็จ ดีลิบเอ็ดนาฬิกา
จักยาดราทัพขันธุ์ กันเอารุ่งไวย์หน้า เร็วเร่งจัดอย่าช้า พรั่งเข้าเราดี เทอญนา”

(ลิลิตตะเลงพ่าย, สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส)

บทประพันธ์ที่มีคำประพันธ์ประเภทร้อย

บทประพันธ์ที่สามารถค้นคว้าเพิ่มเติม เพื่อนำรายมาฝึกอ่านเป็นทำนอง มีดังนี้

๑. ร่ายยาว เช่น

- ร่ายยาวมหาเวสสันดรชาดก หรือมหาชาติกลอนเทศน์ สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น

๒. ลิลิต ในตอนที่เป็นร้อย เช่น

- ลิลิตโองการแช่งน้ำ (ประกาศโองการแช่งน้ำโคลงห้า) สมัยพระรามาธิบดีที่ ๑ (อยู่ทอง)
- ลิลิตยวนพ่าย สมัยพระรามาธิบดีที่ ๒
- ลิลิตพระลอ สมัยอยุธยาตอนต้น
- ลิลิตเพชรมงกุฎ, ลิลิตศรีวิชัยชาดก, ลิลิตพยุหยาตราเพชรพวง ของเจ้าพระยาพระคลัง (หน)
- ลิลิตตะเลงพ่าย พระนิพนธ์สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส
- ลิลิตนิทราชาคริต พระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
- ลิลิตสามกรุง พระนิพนธ์พระราชวรรังสรรค์เชอ กรมหมื่นพิทยาลงกรณ์
- ลิลิตภควดี ของวันเพ็ญ เซ็นตระกูล

๓. คำหลวง ในตอนที่เป็นร้อย เช่น

- มหาชาติคำหลวง สมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ
- นันทโศปันนทสูตรคำหลวง พระนิพนธ์เจ้าฟ้าธรรมาธิเบศร์
- พระมาลัยคำหลวง พระนิพนธ์เจ้าฟ้าธรรมาธิเบศร์
- พระนลคำหลวง พระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

๔. อื่น ๆ เช่น

- สุภาสิตพระร่วง หรือบัญญัติพระร่วง สมัยสุโขทัย
- กาพย์มหาชาติ หรือกลอนสวด สมัยสมเด็จพระเจ้าทรงธรรม

กิจกรรมทำยบท

๑. ฝึกแบ่งจังหวะคำประพันธ์ประเภทร้อย โดยเขียนเครื่องหมายแทนจังหวะ / (จังหวะเสริม) และ // (จังหวะหลัก)

ร้อยสุภาพ

ฝ่ายพระนครรามัญ ชันด์เขตด้าวอัสดง หงสาวดีบุเรศ รั้วรู้เหตุภูมิหึ่ง
แห่งเอือกอิงกิดากการ ฝ่ายพสุธารออกทิศ ว่าอดิศวรกษัตรา มหาธรรมราชนรินทร์
เจ้าปถพินทร์ผ่านทวีป ดับชนมชีพพิราลัย เอารสไท่ณฤเบศ นเรศวรเสวย
ศวรรยา แจ้งกิจจาตระหนัก จึงพระปิ่นปักราชตรี บุรีรัตนหงสา ธกับัญญัติพิภษ
ด้วยมวลดมาตยากร ว่านครรามินทร์ ผลัดแผ่นดินเปลี่ยนราช เยียววิวาทชิงฉัตร
เพื่อกษัตริย์สองสู์ บร่างรู้เหตุผล ควรยาตราพลไปเยือน เดือนประยุทธ์เอาเปรียบ
มั่นไปเรียบเป็นที่ โจมจู่ยี่อำภพ เสนินบหนักชอบ ระบอบเมืองบรรหาร
ธกัเอื้อนสารเสาวพจน์ แต่เอารสยศยศ องค์อิศเรศอุปราช ให้ยกยาตราทัพ
กับนครเชียงใหม่ เป็นพยุหใหญ่ห้าแสน ไปเหยียบแดนปราจีน บุตรท่านยืนถ้อยถ้อย
ข้อยผู้ข้าบาทบงสุ์ ไทรควรคงทำนาย ทายพระเคราะห์ถึงฆาต ฟังสารราชเอารส
ธกัพระชดบัญญัติ เจ้าอยุธยาธิบดี ล้วนยงยุทธ์เชี่ยวชาญ หาญหักศึกบมียอ
ต่อสู์ศึกบมียอน ไปพักนอนว่าไซ้ ให้ห้วงชห้าม มั่นเจ้าคร้ามเคราะห์กาจ
จงอย่ายาตรายุทธนา เอาพัสดราสตร์ สวมอินทริย์สร้างเคราะห์ ธดรัสเยาะเยียงขลาด
องค์อุปราชยินสาร แสนอัประมาณมาตย์มวลด นวลพระพักตร์ผ่องเผือด
เลือดสลดหมดคล้า ช้ากมลหมองมัว กลัวพระอาชญาขอบ นอบประณตบทมูล
ทูลลาไถ่ลิลาศ ธกัประกาศเกณฑ์พล บอกยุบลบมิหึ่ง ถึงเชียงใหม่ตระบัด
เร้งแจ้งจัดจตุรงค์ ลงมาสู่หงสา แล้วชให้มาเมืองออก บอกทุกแดนทุกด้าว
บอกทุกหัวทุกเทศ หัวทุกเขตทุกขอบ รอบสี่มามณฑล ทราบนุสนธิ์ทุกแห่ง
ต่างตกแต่งแสะสาร แสนยาหาญมहिมา คลาบรรลู่เวียงราช แลสะพราศสระพริ้ง
คังคับนับเหลือตรา ต่างภาษาต่างเพศ พิเศษสรรพแต่งตน ข้าศึกยลแสะยงฤทธิ์
บพิตรชเทียบทัพหลวง โดยกระหรงพยุหบาตร จักยาตราตรู่เข้า เสด็จคืนเข้านิเวศให้
เกรียมอระราชใหม่ หม่นเศร้าครีสลาย อยู่เนา

(ลิลิตตะเลงพ่าย, สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส)

ร่ายยาว

ไอ้อัเวลาปานฉะนี้เอ๋ยจะมีติดดิน จวนจะสิ้นคืนก่อนรุ่งไปเสียแล้วหรือ
กระไรไม่รู้เลย พระพายรำเพยพัดมารีเรือยอยู่เฉื่อยฉิว ออกแม่น้ำให้อ่อนทิวสุด
ละห้อย ทั้งดาวเดือนก็เคลื่อนคล้อยลงลับไม้ สุดที่แม่จะติดตามเจ้าไปในยามนี้
ฝูงลิงค่างป่างชะนีที่นอนหลับ ก็กลิ้งกลับเกลือกตัวอยู่ยั่วเยี้ย ทั้งนกหูกก็จ้วเจีย
เหงาเจียบทุกรวงรัง แต่แม่เที่ยวเซซังเสาะแสวงทุกแห่งห้องหิมเวศ ทั่วประเทศทุก
ราวป่าสุดสายนัยนา ที่แม่จะตามไปเลี้ยงแล สุดโสดแล้วที่แม่จะซับทราบฟัง
สำเนียง สุดสุรเสียงที่แม่จะรำเรียกพิไรร้อง สุดฝีมือที่แม่จะเยี่ยงย่องยกย่างลง
เหยียบดิน ก็สุดสิ้นสุดปัญญาสุดหาสุดค้นเห็นสุดคิด จะได้พานพบประสบรอย
พระลูกน้อยแต่สักนิดไม่มีเลย จึงตรัสว่าเจ้าดวงมณฑาทองทั้งคู่ของแม่เอ๋ย หรือ
ว่าเจ้าทั้งขว่างวางจิตไปเกิดอื่น เหมือนแม่ฝันเมื่อคืนนี้แล้วแล

(มหาเวสสันดรชาดก กัณฑ์มัทรี, เจ้าพระยาพระคลัง (หน))

๒. ฝึกอ่านคำประพันธ์ประเภทร่ายเป็นทำนอง โดยใช้คำประพันธ์จากข้อ ๑.